

Beh.

30 MEI 2016

30/05/2016

F16.107951

Gemeente Franekeradeel

Accountantsverslag 2015

26 mei 2016

VERTROUWELIJK

Aan de leden van de gemeenteraad
van de gemeente Franekeradeel
Postbus 58
8800 AB FRANEKER

Onderwerp
Accountantsverslag 2015

Datum
26 mei 2016

Kenmerk
3113675500/2016.053932/MD

Deloitte Accountants B.V.
Sophialaan 24-26
8911 AE Leeuwarden
Postbus 826
8901 BP Leeuwarden
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9877
www.deloitte.nl

Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij ontvangt u ons accountantsverslag over het boekjaar 2015. Hierin zijn onze belangrijkste controlebevindingen samengevat.

De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Franekeradeel. In overeenstemming met uw opdracht hebben wij de jaarrekening 2015 gecontroleerd. Bij deze jaarrekening hebben wij op 26 mei 2016 een *goedkeurende* controleverklaring verstrekt.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de gemeenteraad en het college.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

drs. H. Kuperus RA

C.c.: College van burgemeester en wethouders

Inhoudsopgave

Accountantsverslag 2015
Gemeente Franekeradeel

Managementsamenvatting en rapportage over significante risico's	5
Overige bevindingen	14
Analyse vermogen en resultaat	21
Overige onderwerpen	24
Bijlagen	28
Bijlage A: Niet-gecorrigeerde fouten	29
Bijlage B: Onafhankelijkheid	31
Bijlage C: Reikwijdte van de controle 2015	32
Bijlage D: Disclaimer en beperking in gebruik	34

Managementsamenvatting en rapportage over significante risico's

Accountantsverslag 2015
Gemeente Franekeradeel

Managementsamenvatting

Status van de controle

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met de opdrachtbevestiging van 25 november 2015. De uitgevoerde werkzaamheden hebben geresulteerd in een *goedkeurende* controleverklaring.

Reikwijdte van de controle

Met de opdrachtbevestiging van 25 november 2015 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2015. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle geen sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle. Tijdens de uitvoering van de controle hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan.

Significante risico's

De volgende risico's in de jaarrekening zijn door ons aangemerkt als significant:

- Juiste waardering voorraden (grondexploitaties), vanwege de omvang van de boekwaarde en de economische situatie.
- Toereikendheid voorzieningen vanwege de schattingen die hierbij gehanteerd worden.
- Rechtmatigheid Europese aanbestedingen.
- Getrouwheid en rechtmatigheid van verantwoorde lasten omtrent nieuwe taken als gevolg van decentralisatie van Jeugdzorg en WMO.

De processen gerelateerd aan de decentralisaties zijn nieuw in 2015 en door ons aangemerkt als significant voor onze controle, omdat sprake is van nieuwe regelgeving en een nieuw proces voor de gemeente, waaraan ook de nodige financiële risico's kleven.

Belangrijke bevindingen ten aanzien van grondexploitatie Grondbank Zuid / Alvestêdewijk

Een jaarlijks terugkerend thema in het rapport van bevindingen zijn de grondexploitaties.

De boekwaarde van "**Grondbank Zuid**" (oftewel **Alvestêdewyk**) bedraagt per jaareinde afgerond € 9,3 miljoen (2014: € 8,8 miljoen). Dit is in de balans verantwoord bij de 'niet in exploitatie genomen bouwgronden'. Deze grond moet worden ontwikkeld door private partijen, die samenwerken in "Franeker Zuid C.V." Met deze CV heeft de gemeente een exploitatieovereenkomst afgesloten en onderdeel van deze overeenkomst is dat de private partijen de grond afnemen van de gemeente vóór 31 december 2013. Aan deze verplichting is door de partijen nog (steeds) niet voldaan en hieromtrent loopt nu een gerechtelijke procedure.

Managementsamenvatting

Recent (februari 2016) zijn er voorlopige uitspraken gedaan die in het voordeel van de gemeente Franekeradeel zijn. Dat is gunstig, maar wil niet zeggen dat er geen risico's meer zijn. De risico's zijn toereikend toegelicht in de jaarstukken.

Bij de grondexploitaties staat nog een boekwaarde die ook een relatie heeft met dit complex. Dit is de boekwaarde "PPS Franeker Zuid", die in de jaarrekening is opgenomen bij de overige gronden. Deze boekwaarde is € 1,3 miljoen (2014: € 1,1 miljoen) negatief, dat wil zeggen dat hiervoor nog kosten gemaakt moeten worden, of dat dit dient ter afdekking van risico's. Wij hebben bij de controle van de jaarrekening aangedrongen op een goede onderbouwing hiervan. Onze afweging om akkoord te gaan met de huidige waardering is als volgt:

- De gemeente heeft na de afnameverplichting van 31 december 2013 nog steeds de volledige contractuele rente toegerekend. In 2014 bedraagt deze rente € 457.000 en in 2015 € 483.000. Het is onzeker dat deze rente ook na 31 december 2013 (volledig) betaald gaat worden en verschuldigd is door de externe partij.
- Voor het overige bedrag is duidelijk dat hiervoor nog kosten gemaakt moeten worden.

Dit complex is verantwoord bij de "niet in exploitatie genomen bouwgronden". Het BBV, het verslaggevingskader voor gemeenten, gaat met ingang van 2016 veranderen. Daarbij is de categorie "niet in exploitatie genomen bouwgronden" niet langer toegestaan. Eventuele gronden die de gemeente in bezit heeft worden voortaan bij de materiële vaste activa verantwoord, waarbij het niet langer toegestaan is om hier (nog terug te verdienen) kosten aan toe te rekenen. Gezien de bijzondere situatie van de gemeente Franekeradeel voor dit complex kunnen wij ons voorstellen dat dit complex met ingang van 2016 wordt overgeboekt naar de vorderingen, omdat het nog steeds de bedoeling is om deze gronden zo snel mogelijk over te dragen aan private partijen.

Grondexploitatie Waddenglas

Een ander complex waarover wij regelmatig gerapporteerd hebben is het complex Waddenglas. De boekwaarde per eind 2015 van het project **Waddenglas** bedraagt € 11,8 miljoen (2014: 12,9 miljoen).

De belangrijkste wijziging bij dit complex is dat de stuurgroep in 2015 heeft besloten om fase 2 en 3 niet verder te ontwikkelen. Bij de vorige jaarrekeningcontrole lag dit besluit er nog niet, wel het advies van de stuurgroep om dit te doen. Bij de jaarrekeningcontrole 2014 hebben we daarom een onzekerheid gerapporteerd. Wij waren toen van mening dat het gezien de constatering van de stuurgroep (die onderbouwd wordt door het feit dat er de afgelopen jaren geen verkopen zijn gerealiseerd) – vooruitlopend op de definitieve besluitvorming daarover – reeds rekening mee diende te worden gehouden. Voor de jaarrekening 2015 is deze onzekerheid niet langer aanwezig, omdat het verlies nu verwerkt is.

Managementsamenvatting

Vorig jaar werd er nog vanuit gegaan dat het verlies € 3,9 miljoen zou bedragen, met een aandeel voor de gemeente van € 1,3 miljoen. Dit verlies is lager geworden, omdat aanvullend onderzoek heeft aangetoond dat het restant goedkoper ontwikkeld kan worden. Per saldo bedraagt het verwachte verlies voor de gemeente Franekeradeel eind 2015 afgerond € 1,0 miljoen.

Het belangrijkste risico voor de gemeente Franekeradeel blijft het verkooptempo voor de gronden in fase 1 en de verkoopprijzen. De gemeente is hierbij afhankelijk van de bestaande afnemer. Er zijn wel intenties uitgesproken, maar harde contractuele afspraken zijn er niet.

Europees aanbesteden

In dié gevallen dat het verplicht was om Europees aan te besteden, is dit ook gebeurd. Bij uw interne controle hierop en bij onze eigen controle zijn daarbij geen onrechtmatigheden gebleken.

Decentralisaties

De gemeente Franekeradeel heeft besloten om alle nieuwe taken die annex zijn met het sociaal domein, ofwel de decentralisaties, te beleggen bij de sociale dienst, de Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid Noardwest Fryslân (hierna: de Dienst). Het proces is daarmee weliswaar uitbesteed, maar de cijfers komen één op één terug in de gemeentelijke jaarrekening. De Dienst moet over de uitvoering verantwoording afleggen aan de gemeente Franekeradeel.

Tussentijds is de gemeenteraad geïnformeerd over de uitvoering van deze nieuwe taken. De gemeenteraad is middels een memo geïnformeerd in september 2015 over het sociaal domein over de periode tot en met juni. Dit is een inhoudelijke en cijfermatige rapportage. Dit vinden wij een goede zaak. In het memo wordt door geconcludeerd dat sprake is van incomplete data en dat voor de betrouwbaarheid en de inhoud van de rapportage sprake is van een groeimodel. In totaal is de raad tussentijds drie keer geïnformeerd.

We hebben met uw gemeente diverse gesprekken gevoerd over de wijze waarop de decentralisaties verantwoord moeten worden in de jaarrekening 2015. In eerste instantie was de door ons gekozen lijn de volgende: Om de getrouwheid en rechtmatigheid van de decentralisaties te kunnen verantwoorden in de jaarrekening 2015, is het van belang dat de gemeente beschikt over een door de accountant van de Dienst gecertificeerde verantwoording.

Voortschrijdend inzicht heeft ervoor gezorgd dat wij dit standpunt hebben losgelaten. Uiteraard moet er verantwoording plaatsvinden omtrent de getrouwheid en rechtmatigheid van het sociaal domein, maar die verantwoording ligt primair bij de Dienst en niet bij de gemeente Franekeradeel. Dit omdat de gemeente Franekeradeel deze taken volledig heeft gedelegeerd aan de dienst. Eventuele fouten of onzekerheden met betrekking tot het sociaal domein komen tot uitdrukking in de jaarrekening van de dienst, die een eigen verantwoordingsplicht heeft. De basis voor de verantwoording van de dienst aan de gemeente Franekeradeel is de gemeenschappelijke regeling die is afgesloten met de sociale dienst.

Managementsamenvatting

Onderhouds-voorzieningen

In deze gemeenschappelijke regeling is bepaald dat de dienst voor 15 juli verantwoording aflegt aan de gemeente. De gemeente heeft nu op basis van voorlopige jaarrekeningcijfers van de dienst een inschatting gemaakt van de nog te verrekenen bedragen met de dienst.

De verantwoording van de Dienst zal later in 2016 plaatsvinden. Het is mogelijk dat hieruit eventuele afwijkingen blijken ten opzichte van de huidige ramingen. Eventuele voor- of nadelen ten opzichte van deze raming zullen verwerkt worden in de jaarrekening 2016 van de gemeente Franekeradeel.

In 2014 zijn er nieuwe beheerplannen voor onderhoud van wegen, bruggen, kademuren, gebouwen, sportvelden, openbaar groen en openbare verlichting vastgesteld. Daaruit blijkt een tekort aan budget voor groot onderhoud van € 6,7 miljoen in de periode 2016-2018. Dit tekort betreft het totaal becijferde bedrag voor groot onderhoud, minus het bedrag aanwezig in de voorzieningen (1-1-2015) en het resterend budget uit de begroting in de planperiode.

U heeft besloten deze tekorten in de planperiode op te heffen door een aantal grote werken door te schuiven tot na de planperiode 2016-2018. Dit betekent uiteraard wel, en dat is ook goed uiteengezet in de jaarstukken, dat het groot onderhoud in de volgende beheerplannen zeker terug zal komen, inclusief de financiële gevolgen ervan.

Bij onze controle hebben we onder andere aandacht gegeven aan:

- De volledigheid van de onderhoudsvoorzieningen.
- De juistheid van de onttrekkingen aan de onderhoudsvoorzieningen.

Bevindingen ten aanzien van volledigheid van de onderhoudsvoorzieningen

De kernvraag die wij ons zelf stellen op dit punt: weerspiegelen de onderhoudsvoorzieningen alle relevante toekomstige onderhoudsverplichtingen die uit de (bijgestelde) beheerplannen naar voren komen? Het antwoord op deze vraag zou 'nee' kunnen zijn, omdat er een tekort van € 6,7 miljoen (per 1-1-2015) is geconstateerd. Dit doet echter geen recht aan de keuzes die u heeft gemaakt nadat u het tekort constateerde.

Daarom spreken wij in de voorgaande kernvraag ook van relevante toekomstige onderhoudsverplichtingen. Het BBV stelt in dit kader dat de ingestelde onderhoudsvoorzieningen minimaal het aanwezige achterstallig onderhoud dienen te weerspiegelen. Dit betekent echter tegelijkertijd dat de onderhoudsvoorzieningen in de balans niet alle bekende toekomstige onderhoudsverplichtingen hoeven te weerspiegelen, maar alleen die verplichtingen die achterstallig onderhoud met zich brengen. Vanwege het doorschuiven van reguliere toekomstige verplichtingen tot buiten de planperiode, achtte het college het, terecht, wenselijk om een beschouwing te geven over de onderhoudsrisico's, in de Paragraaf "Weerstandvermogen en risicobeheersing".

Managementsamenvatting

Hoewel deze paragraaf buiten de scope van de accountantscontrole valt (omdat dit onderdeel vormt van het jaarverslag), betrekken wij deze wel in de controle, voor zover dat relevant is voor onze beoordeling van de volledigheid van de voorzieningen.

Wij lezen hierin het volgende:

- De onderhoudsstaat van de kademuren aan het Vliet is slecht. Het onderhoud hieraan is uitgesteld tot buiten de planperiode. De kans dat de kademuren eerder vervangen moeten worden, hetgeen door het college wordt ingeschat op € 3 miljoen aan kosten, wordt ingeschat op 50%. Dit resulteert in een geschatte mogelijke financiële impact van € 1,5 miljoen. Wij hebben deze onderhoudsverplichting besproken met het college. Het college heeft, desgevraagd, aangegeven dat in het uiterste geval er ook voor gekozen kan worden om de kademuur niet meer te onderhouden. Er is daarom geen sprake van verplicht uit te voeren achterstallig onderhoud dat meteen als last in de jaarrekening verwerkt zou moeten worden.
- Een beheerplan baggeren ontbreekt. Een (overigens niet recente) taxatie leidt tot een kostenschatting van € 2 miljoen, waarbij de kans dat deze kosten zullen moeten worden gemaakt, op 50% wordt ingeschat. Het is ons onbekend welk deel hiervan achterstallig onderhoud betreft; het inzicht hiervoor ontbreekt. Daarom hebben wij ook dit punt expliciet met het college besproken. Het college heeft aangegeven dat dit maatschappelijk gezien niet tot problemen zal leiden, omdat de vaarwegen op orde zijn. Bij de overige “niet vaarwegen” kunnen zich mogelijk wel problemen voordoen, waarbij het college heeft aangegeven dan naar bevind van zaken te handelen.
- De onderhoudsvoorzieningen in de balans weerspiegelen ultimo 2015 het noodzakelijke toekomstige onderhoud, minus het uitgestelde onderhoud. Inzake het uitgestelde onderhoud stelt de paragraaf Weerstandsvormen en risicobeheersing dat daardoor de kans op toekomstig achterstallig en acuut aan te pakken onderhoud behoorlijk groter wordt. De kostenschatting die het college hiervoor gemaakt heeft, bedraagt € 1 miljoen, met een kans van 50% dat dit zich voordoet. Dit resulteert in een mogelijke financiële impact van € 0,5 miljoen.

Uit de besprekingen die wij met het college over de onderhoudsplannen hebben gevoerd blijkt dat er weliswaar tekorten zijn, maar dat deze ook ‘onder ogen’ worden gezien en dat dit tekort bij de besluitvorming van uw raad, over uit te voeren werkzaamheden in de planperiode, wordt betrokken. Dit vinden wij een goede zaak.

Doordat er sprake is van tekorten in meerjarig perspectief, heeft het college besloten om in de meerjarenbegroting meer middelen vrij te maken van € 400.000 voor het uitvoeren van het onderhoud zoals opgenomen in de beheerplannen, waardoor overigens de bezuinigingstaakstelling voor de overige activiteiten van de gemeente toeneemt.

Managementsamenvatting

Verslaggevingsgrondslagen

Verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het college van burgemeester en wethouders het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, die vaak – vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken – inherent onzeker zijn.

De verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting bij de jaarrekening 2015, in paragraaf 4.3.1. “Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling”.

In de jaarrekening 2015 is verder één wijziging doorgevoerd vanwege aanpassingen van het BBV. Onderdeel van de vernieuwing is de introductie van een 5-tal financiële kengetallen. Door een aanpassing van het BBV per 9 juli 2015 is voorgeschreven dat deze kengetallen opgenomen worden in de paragraaf weerstandvermogen en risicobeheersing. De kengetallen gaan over schuldpositie, verhouding eigen vermogen en vreemd vermogen, grondexploitatie en belastingcapaciteit. In de jaarstukken is door het college een korte analyse opgenomen ten aanzien van deze kengetallen.

Analyse vermogen en resultaat

Het saldo van baten en lasten over 2015 bedraagt € 2,8 miljoen, tegenover een begroot saldo (na wijziging) van € 1,5 miljoen.

In paragraaf 3.3.3. van de jaarrekening zijn de belangrijkste afwijkingen tussen begroting en realisatie per programma cijfermatig uiteengezet. De belangrijkste afwijking tussen begroting en realisatie is ontstaan doordat voor het sociaal domein (bijzondere bijstand, participatie, re-integratie, jeugd, PGB, WMO en maatschappelijk werk) per saldo aanzienlijk minder is uitgegeven dan begroot.

Bij de jaarrekening 2014 en 2013 waren we van mening dat in de jaarrekening vooral een opsomming van de verschillen was opgenomen; een kwalitatief goede analyse van het ‘hoe en waarom’ van deze afwijkingen ontbrak. Nieuw in de jaarrekening 2015 is dat in paragraaf 3.3.6 een analyse is opgenomen van afwijkingen groter dan € 40.000. Dit vinden wij een goede aanzet voor een betere en meer diepgaande analyse van afwijkingen.

Wat ons hieraan opvalt, is dat geen analyse is opgenomen van meer of minder ambtelijk geschreven uren, terwijl de afwijkingen op programmaniveau aanzienlijk zijn, zoals de overschrijding van € 1,1 miljoen op de interne uren bij het programma algemeen bestuur. Hierover hebben wij met het college gesproken. Het college heeft aangegeven dat op totaalniveau de begroting voor de personele kosten niet wordt overschreden en dat daar op wordt gestuurd. Weliswaar kunnen zich op programmaniveau afwijkingen voordoen, maar per saldo wordt geopereerd binnen de bandbreedtes. Deze handelwijze is ook in voorgaande jaren zo toegepast door de gemeente Franekeradeel.

Wij constateren dat deze handelwijze niet als zodanig formeel is afgestemd met de raad. In de financiële verordening van de gemeente Franekeradeel is over de begroting in artikel 5 afgesproken dat het college er zorg voor draagt dat de lasten van de programma's zoals geautoriseerd in de (gewijzigde) begroting niet worden overschreden.

Managementsamenvatting

Over urenrekening en eventuele overschrijding van uren op programma's zijn geen (duidelijke) regels afgesproken met de raad. Wij adviseren om daarom hierover tussen raad en college nadere afspraken te maken.

Interne beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in oktober 2015 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op het vaststellen van de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen informatie.

De bevindingen, voortvloeiend uit de interim-controle, zijn vastgelegd in onze managementletter d.d. 4 december 2015.

Geïdentificeerde fouten en eventuele tekortkomingen in de toelichtingen

De materialiteit bij de planning en uitvoering van onze controle bedraagt € 661.000 (2014: € 559.000). Deze materialiteit vloeit voort uit het door de gemeenteraad vastgestelde controleprotocol.

Goedkeuringstoleranties

Fouten	1% van het totaal van de lasten	€ 661.000
Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten	€ 1.983.000

Rapporteringstoleranties (5% van goedkeuringstoleranties)

Fouten	€ 33.050
Onzekerheden	€ 99.150

De rapporteringstolerantie is door uw raad gelijkgesteld aan de goedkeuringstoleranties, met als bovengrens 1% voor fouten in de jaarrekening en 3% voor onzekerheden in de controle. Wij hebben er in dit verslag voor gekozen om een lagere rapporteringstolerantie te hanteren, om de raad te informeren over eventuele geconstateerde afwijkingen en hoe daarmee om is gegaan. Vanuit onze controlerichtlijnen is het verplicht om eventuele niet gecorrigeerde fouten en eventuele onzekerheden boven een bepaalde grens te communiceren.

Managementsamenvatting

	Geïdentificeerde, niet-gecorrigeerde fouten hebben effect op de baten en/of de lasten en het eigen vermogen. Het college van burgemeester en wethouders heeft geconcludeerd dat de impact van de niet-gecorrigeerde fouten, zowel individueel als in totaal, niet materieel is binnen de context van de jaarrekening als geheel. Wij kunnen instemmen met het standpunt van het college. Voor een nadere uiteenzetting van de niet-gecorrigeerde fouten verwijzen wij naar bijlage A.	
Onafhankelijkheid	▪ Deloitte Accountants B.V. is onafhankelijk van de gemeente en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels en het beleid ten aanzien van onafhankelijkheid. ▪ Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectieve zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.	Bijlage B bevat een nadere uiteenzetting van onze onafhankelijkheid.

Overige bevindingen

Accountantsverslag 2015
Gemeente Franekeradeel

Overige bevindingen

Single information Single audit

Proces totstandkoming SiSa-bijlage

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien een zevental documenten aan het CBS te leveren. De SiSa-bijlage die opgenomen is in de jaarrekening, is opgesteld door de gemeente. Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2015. Hierbij stellen wij de juistheid van de gegevens in de SiSa-bijlage vast. Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

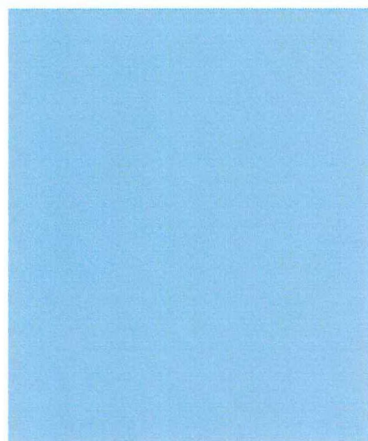
In het kader van de totstandkoming van de SiSa-bijlage merken wij nog het volgende op. Bij de meest recente review van de Audit Dienst Rijk (ADR) van de accountantscontrole van de SiSa-bijlagen 2013 (de zogenaamde single review 2015) hebben wij gemerkt dat deze dienst (zeer) kritisch is op de kwaliteit van de aangeleverde SiSa-bijlagen door de gemeenten en de hierop uitgevoerde accountantscontroles.

Fouten en onzekerheden SiSa-bijlage

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2015 in het kader van SiSa zijn verantwoord. Wij doen dit met een tabel, die wij ook opnemen als er geen fouten of onzekerheden geconstateerd zijn. Per regeling is hierin aangegeven of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd:

Nr.	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2015 (OAB)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
OCW D11	Wet Participatiebudget 2014	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
I&M E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï (inclusief bestrijding spoorweglawaaï)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
I&M E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW G1A	Wet sociale werkvoorziening (Wsw) totaal 2014	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Overige bevindingen

SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Wwb gemeente 2015	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW G2A	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Wwb totaal 2014	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeente 2015	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW G3A	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) totaal 2014	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
SZW G5A	Wet participatiebudget (Wpb) totaal 2014	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
	Totaal			

Overige bevindingen

Rechtmatigheid

Bevindingen

De jaarrekening 2015 is de financiële resultante van de handelingen die binnen uw organisatie hebben plaatsgevonden. Het oordeel over de betrouwbaarheid van deze financiële uitkomsten wordt mede vastgesteld aan de hand van de interne controles die de gemeente Franekeradeel zelf dient uit te voeren. Rechtmatigheid is in essentie het vaststellen dat de gemaakte afspraken en regels worden nageleefd. Heldere procedures vormen hiervoor een belangrijke voorwaarde.

Om ons als accountants als het ware de goede weg te wijzen en ook de interne controle richting te geven, is het van belang dat er een controleprotocol is waarin het normenkader is opgenomen. Het normenkader is in feite niets anders dan een overzicht van de van toepassing zijnde - en daarmee te toetsen - interne en externe spelregels. Het van toepassing zijnde normenkader is door de gemeenteraad vastgesteld.

Wij hebben onze werkzaamheden uitgevoerd aan de hand van dit normenkader, rekening houdend met de goedkeurings-tolerantie zoals deze vastligt in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, namelijk voor fouten 1% en voor onzekerheden 3%.

Naleving Europese aanbestedingsregels

Bij onze controle is nagegaan of de Europese aanbestedingsregels zijn nageleefd. Hieruit blijken geen bijzonderheden.

Naleving overige verordeningen

Van de overige verordeningen en wetgeving die hebben geleid tot financiële beheersmaatregelen in 2015, hebben we kunnen vaststellen dat deze door het college worden nageleefd.

Begrotingsrechtmatigheid

In het hierna opgenomen deel van het rapport wordt nader ingegaan op dit onderwerp.

Overige bevindingen

Begrotingsrechtmatigheid

Bevindingen

De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet. Deze normen dient de gemeenteraad zelf nader in te vullen en te concretiseren. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet. Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat het college belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat de gemeenteraad hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

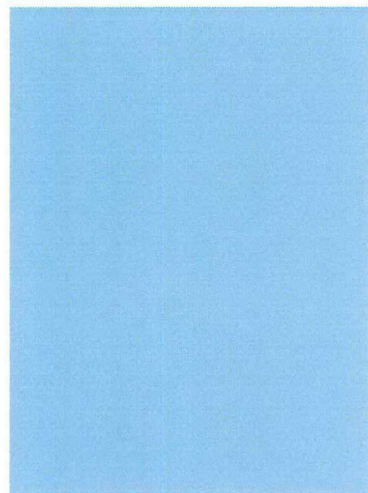
Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota Rechtmatigheid 2015 van de Commissie BBV. Een overschrijding van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft door de accountant niet in alle gevallen te worden meegewogen in zijn oordeel. Essentieel is dat de raad nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die zijn gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij opneemeregelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. In die gevallen dat de gemeenteraad geen nader beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat de accountant deze kostenoverschrijdingen niet betreft bij de beslissing of hij al dan niet een goedkeurend rechtmatigheidsoordeel kan afgeven.

Daarnaast moet de accountant deze kostenoverschrijdingen – waarvan het college in de jaarrekening moet aangeven dat de raad deze nog dient te autoriseren – in het verslag van bevindingen aan de orde stellen. Extra lasten die zijn gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden, terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de raad nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In totaal heeft uw gemeente € 62,4 miljoen aan lasten begroot (na wijziging), tegenover € 60,4 miljoen werkelijke lasten. Dit is in totaal een onderrealisatie van € 2,0 miljoen. Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 63,9 miljoen begroot, tegenover € 63,3 miljoen werkelijke baten. In totaal gaat het om een lagere realisatie aan baten van € 0,6 miljoen. De lagere lasten doen zich met name voor bij het programma sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening en ruimtelijke ordening en volkshuisvesting.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid kijkt de accountant naar de lastenoverschrijdingen per programma. Op één programma (inclusief algemene inkomsten en uitgaven) is een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren. Deze zijn in te delen in de onderstaande categorieën, zoals genoemd in de kadernota van de Commissie BBV.

Overige bevindingen

Lastenoverschrijding programma	Begrotingsafwijking	Onrechtmatig, telt niet mee	Onrechtmatig, telt wel mee
1. Algemeen bestuur, € 1.186.000	De overschrijding wordt veroorzaakt door een hogere urenbesteding vanwege de voorgenomen gemeentelijke herindeling. Deze overschrijding is nog niet eerder aan de raad gemeld.	V	
De overschrijdingen zijn goed herkenbaar in de jaarrekeningen opgenomen; ze zijn afzonderlijk toegelicht in de inleiding bij de jaarstukken.			

Overige bevindingen

Diverse controlebevindingen

Diverse controlebevindingen

Uit onze controle komen verder de volgende bevindingen naar voren:

- Voor het project Waddenpoort ontvangt de gemeente Franekeradeel subsidie van de provincie Fryslân. Voor het deel van de subsidie ad € 36.782 wat nog niet besteed is, is ten onrechte geen verplichting opgenomen. Per saldo heeft deze afwijking geen effect op het resultaat.
- De gemeente Franekeradeel heeft aandelen in “Verkoop Vennootschap B.V.” In het kader van de verkoop van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders destijds een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan de Verkoop Vennootschap B.V. In 2015 is een deel van deze verplichting ter hoogte van € 58.798 vrijgevallen. Daarbij is echter de voorziening niet verlaagd.

Analyse vermogen en resultaat

Accountantsverslag 2015
Gemeente Franekeradeel

Analyse vermogen en resultaat

Vermogen en resultaat

Beschrijving

Het BBV kent een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling (het gerealiseerde saldo van baten en lasten) en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. De gemeente mag geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen muteren.

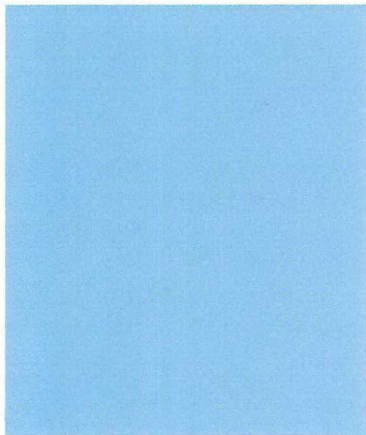
De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerde saldo van baten en lasten bedraagt € 2.864.000 voordelig. Per saldo is tussentijds reeds € 1.474.000 van dit resultaat aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijke gerealiseerde resultaat € 1.390.000 voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hierna volgende overzicht hebben wij de mutaties in de reserves schematisch weergegeven (x € 1.000):

Ontwikkeling eigen vermogen	2015	2014
Stand van de reserves per 1 januari	24.803	23.129
Tussentijdse resultaatbestemming tijdens boekjaar	1.474	1.517
Nog te bestemmen resultaat bij jaarrekening (gerealiseerd resultaat)	1.390	157
Totaal (= saldo van baten en lasten)	2.864	1.674
Stand per 31 december	26.667	24.803

De reserves van uw gemeente zijn in 2015 met een bedrag van € 2.864.000 toegenomen. Dit komt overeen met het saldo van baten en lasten zoals dat is verantwoord in de programmarekening.

Analyse vermogen en resultaat

In de meest recente nota reserves en voorzieningen is uitgegaan van een aan te houden algemene reserve van € 10 miljoen. Ultimo 2015 bedraagt het saldo van deze reserves € 10,4 miljoen (2014: € 10,2 miljoen). De direct beschikbare algemene reserve van uw gemeente is in 2015 toegenomen.

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre een gemeente in staat is om nog niet afgedekte risico's op te vangen, zonder dat het beleid ingrijpend moet worden gewijzigd. Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de weerstandscapaciteit en de niet afgedekte risico's. De verhouding tussen deze twee grootheden (de ratio) wordt vervolgens gebruikt om in te schatten of actie noodzakelijk is.

Een analyse van het aanwezige vermogen en de risico's vindt plaats in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. In de jaarstukken berekent u deze ratio niet, maar verwijst u naar de programmabegroting, omdat op dat moment ook de bestuurlijke afwegingen hieromtrent zijn gemaakt. In de programmabegroting 2016 komt u tot de conclusie dat het aanwezige weerstandsvermogen is te classificeren als 'ruim voldoende'.

Overige onderwerpen

Overige onderwerpen

Bevestigingen van het college

In verband met onze controle van de jaarrekening over 2015 hebben wij van het college een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Deze bevestiging heeft mede betrekking op feiten en omstandigheden die voor de jaarrekening van materieel belang zijn maar waarvan in redelijkheid niet kan worden verwacht dat hieromtrent andere toereikende controle-informatie voor ons als accountant beschikbaar is. Indien dergelijke zaken van belang zijn voor het inzicht dat een jaarrekening behoort te geven, dan dienen deze juist en volledig in de jaarrekening tot uitdrukking te worden gebracht.

Meningsverschil met management of beperking in reikwijdte van de controle

Er was gedurende de controle geen sprake van meningsverschillen met het management. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controle-opdracht door het college en de medewerkers van de gemeente Franekeradeel volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Normering topinkomens (WNT)

Bij wet is vastgelegd dat rechtspersonen of organisaties die volledig of in aanzienlijke mate uit publieke middelen zijn gefinancierd beloningen van topfunctionarissen openbaar dienen te maken, ook als deze de in de wet gestelde maximale bezoldiging van € 178.000 (2014: € 230.474) niet te boven gaan. Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2015 is voor geen van de topfunctionarissen en overige medewerkers sprake van een overschrijding van de grensbedragen. Wij hebben vastgesteld dat aan de WNT is voldaan door de gemeente Franekeradeel.

Naleving van wet- en regelgeving overig

Wij hebben geen kennis van te rapporteren omstandigheden in verband met het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Overige onderwerpen

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiserings-omgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen.

Frauderisicoanalyse

Frauderisicoanalyse

Als onderdeel van onze controle en opvolging van communicaties over voorgaand boekjaar hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude, in de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad.

Tijdens deze gesprekken heeft het college aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's en voorbeelden gegeven van de manier waarop men deze beheerst. Daarnaast is in 2015 door uw college een geactualiseerde analyse gemaakt van de belangrijkste frauderisico's die de gemeente loopt en de wijze waarop deze worden beheerst. Dit vinden wij positief en het illustreert het belang dat u hecht aan het vermijden en ontdekken van fraude.

Fraude

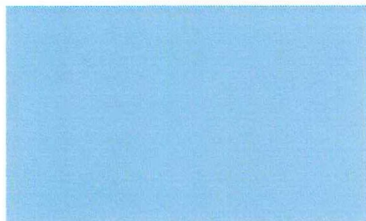
In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan het management van de organisatie. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Wij hebben een fraudediscussie gevoerd met het controleteam en met het management van de gemeente Franekeradeel, waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de vermoedens van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken.

Van het management hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd waarbij het management of de werknemers zijn betrokken die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van interne beheersing, of anderen in het geval dat de fraude van materieel belang kan zijn voor de jaarrekening.

Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die erop gericht waren om het risico van het 'omzeilen' van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en schattingen en hebben significante en ongebruikelijke transacties met behulp van gegevensanalyses onderzocht.

Overige onderwerpen

Hoewel wij een kritische houding hebben ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening, willen wij opmerken dat onze controle niet specifiek is gericht op het ontdekken hiervan. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2015 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

Bijlagen

Accountantsverslag 2015
Gemeente Franekeradeel

Bijlage A: Niet-gecorrigeerde fouten

Niet-gecorrigeerde fouten

De volgende niet-gecorrigeerde fouten groter dan € 33.050 zijn gedurende onze werkzaamheden vastgesteld: (in €)

Aard van de fouten	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode		
<i>Ontvangen voorschotten inzake subsidie sanering verkeerslawaaï verantwoord als bate en toegevoegd aan reserves terwijl nog sprake is van bestedingsverplichtingen</i>	N.v.t, telt één keer mee.	+ 90.270
<i>Onzekerheid waardering grondexploitatie Waddenglas</i>	N.v.t, onzekerheid is er niet meer	N.v.t, onzekerheid is er niet meer
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
<i>Niet bestede deel subsidie provincie voor project Waddenpoort ten onrechte niet opgenomen als verplichting</i>	36.782	
<i>Voorziening verkoop vennootschap kan deels vrijvallen</i>	58.798	58.798
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout		
(Sub)totaal		
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten		
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	0	

Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit **interne** regels (gedoogbeleid)

Overige rechtmatigheidsfouten

Totaal	95.580	149.068
---------------	---------------	----------------

Aard van de onzekerheden

Rechtmatigheid

Getrouwheid

Geen

-

-

(Sub)totaal onzekerheden in de controle getrouwheid

Subtotaal

Totaal

Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid

Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit **externe** regels (EU-staatssteun)

Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit **interne** regels (gedoogbeleid)

-

Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid

Totaal onzekerheden in de controle rechtmatigheid

-

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college bevestigt dat de niet-gecorrigeerde fouten, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde fouten.

Bijlage B: Onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Op basis van onze toetsing concluderen wij dat onze onafhankelijkheid als certificerend accountant bij de gemeente Franekeradeel in 2015 voldoende is gewaarborgd. Een overzicht van de aanvullende dienstverlening hebben wij hieronder opgenomen.

Aanvullende dienstverlening
Niet van toepassing.

Bijlage C: Reikwijdte van de controle 2015

De opdracht die u ons heeft verstrekt

Binnen het kader van de meerjarige overeenkomst tussen uw gemeente en Deloitte Accountants B.V. tot het controleren van uw jaarrekening bevestigen wij formeel elk jaar de onderlinge afspraken met een opdrachtbevestiging. Met de opdrachtbevestiging van 3 september 2015 heeft u ons op meer gedetailleerde wijze opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2015. De doelstelling van de controle is het afgeven van een controleverklaring bij de jaarrekening van de gemeente Franekeradeel. In dit accountantsverslag geven wij een toelichting op de bevindingen naar aanleiding van de controle. Onze controleaanpak bestaat in hoofdlijnen uit drie fasen: de risicoanalyse, de interim-controle en de jaarrekeningcontrole.

Gezamenlijke risicoanalyse als basis

Onze controle start met het maken van een analyse van de risico's waar u als gemeente mee te maken heeft. Deze risicoanalyse zien wij als een gezamenlijke actie van ons controleteam en vertegenwoordigers van uw gemeente en maakt deel uit van ons pre-auditgesprek. Het doel hiervan is om op basis van gezamenlijke kennis van uw organisatie en uw omgeving tot een zo volledig en bruikbaar mogelijke risicoanalyse te komen, die als basis voor de verdere controlewerkzaamheden kan dienen. Het gaat hierbij primair om de externe risico's en de risico's in de bedrijfsvoering. Bij deze inventarisatie ligt de focus primair op de risico's op afwijkingen van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude of fouten.

Interim-controle

Onze risicoanalyse en de daarop gebaseerde controleaanpak richten zich niet uitsluitend op de jaarrekening zelf, maar ook op het systeem van interne beheersing. Hoe beter dat systeem functioneert, hoe meer zekerheid er bestaat dat de opgeleverde informatie betrouwbaar is, zowel tussentijds als bij de jaarrekening. Omdat deze interne beheersing het gehele jaar goed dient te functioneren, hoeven wij met de aanvang van onze controle niet te wachten totdat de jaarrekening gereed is. Onze controle vindt daarom voor een belangrijk deel al in de tweede helft van het boekjaar plaats. Wij onderzoeken tijdens de interim-controle de procesrisico's, om te bepalen of hierin voldoende beheersmaatregelen (de AO/IB) zijn getroffen. Het product van deze fase van de controle is een managementletter, met daarin opgenomen verbeterpunten ter verdere optimalisatie van de interne beheersing (zie paragraaf Interne beheersing).

Jaarrekeningcontrole

Bij de jaarrekeningcontrole stellen wij vast of de jaarrekening is opgesteld volgens de geldende verslaggevingsvoorschriften, of de door u opgestelde jaarrekening een getrouw beeld geeft en of de baten, lasten en balansmutaties voldoen aan de eisen van rechtmatigheid zoals opgenomen in het controleprotocol 2015. Ook stellen wij vast dat de posten in de jaarrekening adequaat zijn toegelicht. Onze controle houdt niet in dat wij alle posten integraal controleren. Onze aanpak heeft als doel om belangrijke onjuistheden of onrechtmatigheden te ontdekken, rekening houdend met de materialiteitsgrenzen zoals vastgelegd in het controleprotocol 2015.

Het product van de jaarrekeningcontrole is de controleverklaring bij de jaarrekening en een verslag van bevindingen. In het verslag van bevindingen rapporteren wij fouten en onzekerheden en overige bijzonderheden die naar onze mening van belang zijn voor de behandeling van de jaarrekening (zoals governance, financiële positie, ontwikkeling resultaten en de kwaliteit van de interne beheersing).

Scope van de opdracht

Onze controleverklaring is gebaseerd op onze controlewerkzaamheden als accountant van de gemeente Franekeradeel.

Bijlage D: Disclaimer en beperking in gebruik

Dit verslag is alleen bestemd voor de leden van de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Franekeradeel en mag niet in zijn geheel of gedeeltelijk aan derden worden verstrekt of aangehaald zonder onze schriftelijke toestemming vooraf. Er wordt geen verantwoordelijkheid aan een derde partij geaccepteerd, omdat dit verslag daar niet voor is opgesteld en bedoeld. Dientengevolge nemen wij geen enkele verplichting of plicht van zorg op ons aan ieder ander persoon aan wie dit verslag getoond wordt of in wiens handen.

De in dit verslag aan de orde gestelde onderwerpen waarvan wij van mening zijn dat zij uw aandacht behoeven zijn door ons geconstateerd gedurende onze controleopdracht. Het is geen allesomvattend verslag van alle geconstateerde zaken en in het bijzonder kunnen wij niet verantwoordelijk worden gesteld voor het rapporteren van alle bedrijfsrisico's of tekortkomingen in het systeem van interne beheersing. Elke conclusie, opinie of opmerking in dit verslag is verstrekt in de context van onze controleverklaring over de jaarrekening als geheel, welke zal worden verstrekt in onze controleverklaring.

Evenzo geldt dat de opmerkingen, bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot het systeem van interne beheersing niet gelezen dienen te worden als een afzonderlijke opinie over het systeem van interne beheersing en de werking daarvan.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee, and its network of member firms, each of which is a legally separate and independent entity. Please see www.deloitte.com/about for a detailed description of the legal structure of Deloitte Touche Tohmatsu Limited and its member firms.

Deloitte provides audit, tax, consulting, and financial advisory services to public and private clients spanning multiple industries. With a globally connected network of member firms in more than 140 countries, Deloitte brings world-class capabilities and deep local expertise to help clients succeed wherever they operate. Deloitte's approximately 169,000 professionals are committed to becoming the standard of excellence.

This publication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, Deloitte Global Services Limited, Deloitte Global Services Holdings Limited, the Deloitte Touche Tohmatsu Verein, any of their member firms, or any of the foregoing's affiliates (collectively the "Deloitte Network") are, by means of this publication, rendering accounting, business, financial, investment, legal, tax, or other professional advice or services. This publication is not a substitute for such professional advice or services, nor should it be used as a basis for any decision or action that may affect your finances or your business. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte Network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this publication.

© 2015 Deloitte Netherlands